

μου. "Αλλοτε ἡ μουσική της ἡ ἁρμονική μ' ἔτερπε καὶ πολλὰς φορὰς ἀπεκοιμήθηκα εἰς τὰ γόνατά της μὲ τὰ γλυκὰ τραγούδια της, τὴν οἱ καιροὶ ἤλλαξαν· ἡ μουσική τῆς συζύγου μου, μὲ συγκινεῖ διπλάσια, διότι μ' ἐνθυμίζει τὴν εὐγενῆ καὶ ὠραίαν ἀφώστίωσίν της... ἡ μουσική τῆς συζύγου μου μᾶς τρέφει. Ἔχει μαθητρίδας καὶ δίδει εἰς αὐτάς μαθήματα μουσικῆς, χωρὶς νὰ λησμονῇ καὶ τὰ οἰκιακὰ καθήκοντά της. Χωρὶς αὐτὴν τὴν γυναῖκα, ἔπρεπε ν' αὐτοκτονήσω.

Τώρα ἔγραψε στὴν Κέρκυρα...

— Στὴν Κέρκυρα...

— Ναί, εἰς ἓνα θεῖόν της, διὰ νὰ μὲ παραλάβῃ πλησίον του, εἰς τὰς ἰδικὰς του ἐργασίας καὶ ἐλπίζει νὰ περάσουν γρήγορα αἱ κακαὶ ἡμέραι. Βλέπετε; ἐτελείωσε τώρα τὸ μάθημά της καὶ τρέχει μὲ τὸ ποτιστήριό της νὰ περιποιηθῇ τὰ ἄνθη τοῦ κήπου. Θεσχυρὸς μοναχός.

* *

Ἐνῶ ἀνεχώρουν, ἡ θεία Μαρίνα, εἶπεν, εἰς τὴν ἀνεψιάν.

— Τὰ εἶδες; ψεύτικος λόγος δὲν βγαίνει. Κάμνει ἀλεπουδιὰς... γὰρ νὰ τὸν κουβαλήσῃ μὴ στὴν Κέρκυρα, κ' ὕστερα...

Γ. Γ. Ὡ ἀνθρωπότης! διατί πιστεύουσα ἀβασανίστως εἰς τὴν κακίαν δυσπιστεῖς εἰς τὴν ἀρετήν;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΓΑΜΗΛΙΟΝ ΔΩΡΟΝ

Ἐπ' ἐσχάτων τὸ ἐκδοτικὸν κατὰστημα Calman Levy ἐν Παρίσις ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον «Cadeau de Noces» τρία διηγήματα, γαλλιστὶ ἐννοεῖται, τοῦ ἡμετέρου Κου Ψυχάρη, τῶν ὁποίων τὰ δύο τελευταῖα «L'etranger» καὶ «Jalousie» ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν τῇ Ἑστίᾳ (Ὁ μουσαφίρης—Ζούλια·) τὸ βιβλίον ἀφιερωτὸν ὁ πολὺς συγγραφεὺς εἰς τὸν σοφὸν κριτικὸν Anatole France διὰ προλόγου μεστοῦ ὀξείας, ἀληθοῦς καὶ ὑψηλῆς παρατηρητικότητος ἐπὶ τοῦ θέματος τὸ ὅποτον σπουδάζει εἰς τὰ διηγήματα ταῦτα· καὶ τὸ θέμα τοῦτο εἶναι «ὁ ἔρως τῶν νέων ἐλλήνων»· εἰς τὴν λεπτεπίλεπτον ἀποψίλῳ τῷ ἔρωτος παρὰ τοῖς ἄκρως πεπολιτισμένοις ἀντιθέτων τὸν καθ' ἡμᾶς ἔρωτα, γράφει: «Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἄνθρωποι πολὺ λεπτοί· ἔχουσιν αἰσθήματα ἀκέραια· κατὰ βλάβος πιστεύω ὅτι οὐδεμίαν διάκρισιν ποιοῦνται μεταξὺ τοῦ ὕλικου ἔρωτος καὶ τοῦ ἄλλου ἔρωτος· ἕνεκα τοῦ ὁποίου παραμένουσιν ἀγνότατοι ἄς τοὺς ἀφήσωμεν τοιούτους. Ἀγαπῶσι· δὲν γνωρίζουν νὰ λέγουν ἄλλο τι. Τὸ πάθος, τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ πάθος, τὸ πάθος πάντοτε εἶναι τῆς ζωῆς τῶν ὁ νόμος. Ἀφ' οὗτο ἀγαπήσουν δὲν ὑπάρχει πλέον τὸ ἐλάχιστον μῦρον ἐν αὐτοῖς τὸ ὅποτον νὰ μὴν εἶναι ἔρωτος· εἶναι ἐπίσης πολὺ λυρικοὶ καὶ τὸν λυρισμὸν τοῦτον σέβομαι. Δὲν ἔχω ἐφεύρη οὐδένα ἐκ τῶν ἐξῆς τύπων. Θὰ τοὺς ἀπαντήσετε εἰς ἕκαστον βῆμα παρ' αὐτοῖς». Τὸ ὅρος τοῦ κύριου Ψυχάρη, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφιλοτέχνησε μὲ τόσην περιπάθειαν τὴν «Ἀγάπην» καὶ πλείονας ἄλλας σελίδας τοῦ «Ταξιδίου του», καθὼς ὀρθῶς παρετήρησεν ἡδὴ ὁ κ. Ροίδης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπακριβῶς πεζὸς λόγος· τὸ αἶσθημα καὶ ὁ λυρισμός, τῶν φράσεων τὸ ἀσύνδετον,

τῶν ὑποίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ὑπερβαίνει τὸ μάκρος τὰς τρεῖς γραμμὰς καθιστῶσιν ὄντως τὰς σελίδας αὐτοῦ περὶ ποιήματα ἀμιμήτου γλυκύτητος· προτερήματα, τὰ ὑποῖα ἐξαίρει ἴσως ἡ ἄκρα τελείωσις τῆς γλώσσης τοῦ γαλλικοῦ κειμένου πολλαχοῦ, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου τοῦτο στερεῖται τὴν κατάλληλον ἐκείνην ζωντανότητα τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ μας· εἰς ταύτην ἐδοκιμάσαμεν νὰ μεταφέρωμεν τεράχιά τινα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου ἐλλαντιστὶ μέρους (Cadeau de nocces).

X.

Γιατί αὐτὸ τὸ δάκρυ, Ἐλιὰ; γιατί αὐτὸ τὸ δάκρυ;

Ναὶ χωρὶς ἄλλο καλὰ θῆτανε νὰ μέναμε γιὰ πάντα ἐδωπέρα. Ποῖος θῆθελε νὰ παρατήσῃ τὸ χωριουδάκι αὐτό, ὅπου κάμαμε τύσες κουθέντες μαζί; ὅπου ὁ νοῦς σου, πολυαγαπημένη, ἀνοίγει μὲ τόση χάρη στὶς νέες ἰδέες ποὺ ἐγεννοῦσαν οἱ ὁμιλίες μας; ὅπου δὲν εἶχες ἄλλιως τὸ φτωχό σου Σεντή παρὰ σὰν φίλο, τίποτ' ἄλλο παρὰ φίλο, ἔτοιμο πάντα νὰ σοῦ λέῃ χίλιες φιλαρίες ποὺ σὲ διασκέδαζαν; Δὲν θὰ ἦσουν εὐχαριστημένη νὰ μὴ σ' ἀναγκάσῃ ἡ παντρεῖά σου νὰ φύγῃς ἀπ' ἐδῶ, καὶ οὔτε ἐγὼ νὰ τὸ κουνήσω ἀπὸ σιμά σου; καὶ νὰ μὴν κοπῇ αὐτὴ ἡ ἐγκάρδια σχέση, καὶ νὰ βαστάξῃ αὐτὴ ἡ ζωὴ σου ἀνάμεσα στοὺς δικούς σου καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ γάμο σου;

Αὐτὰ ἤθελα νὰ πῇ τὸ δάκρυ σου;

Δὲν ἐκαταλάβαμε, ἐκεῖ ποὺ ἐπερπατούσαμε στὴν πρασινάδα κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό σου, πῶς ἐπήγαίναμεν ἀπὸ τὸ μονοπάτι, κατὰ μάκρος τοῦ λιβαδιοῦ, ὡς στὸ σπιτάκι ποὺ ἦτανε μοναχικὸ πίσω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα, στοῦ δρόμου τὴν ἄκρια. Ἐνῶ μιλούσαμεν ἐβγήκαμεν ἀπὸ τὴν πορτοῦλα ἔξω ἀπὸ τὸν κῆπο.

Ἐφθάσαμε στὸ ἄσπερο τὸ σπίτι, ἐμπήκαμε μέσα· μοῦχες εἶπῃ νὰ σ' ἀκολουθήσω. Ἦτανε χλιαρώτατο ἀπομεσήμερο· τί μοναδικὸς καιρὸς! Ὅτι κι' ἀρχίζει ἡ ἀνοιξή, ὅτι κι' εἶχε βγῇ ὁ χειμῶνας· οἱ μέρες εἶναι ζεστὲς σὰν καλοκαῖρι, ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς καὶ γλυκός. Ὁ ἥλιος ζωγραφίζει καταγίς τὴν πρασινάδα, τὰ δέντρα μὲ τὸ ψιλό τους καὶ γυμνωμένο σκελετό· καλοκαῖρι δίχως φύλλα καὶ δίχως λουλούδια, ὅπου τὰ πουλιὰ ξετρελαμένα δὲν κελαιδοῦν ἐπάνω στὰ κλαδιά, ποῦ δὲν ἔχουν τὸ πρᾶσινο στόλισμά τους. Θᾶλεγε κανεὶς πῶς ἡ φύση ἀπὸ μπροστὰ εἶχε ξεκάμῃ τὴν ἀνησίν της· δὲ φέρνει μαζί του μυρουδιὰς τὸ χλιαρὸ ἀγεράκι ποὺ γλυκοφυσᾷ, καὶ ἡ μονότονη χλόη δὲ ξαφνίζει τὸ μάτι μὲ τὰ μύρια χρώματα ποὺ σκορπίζει ὁ Μᾶης ἀνάμεσα στὴ λαμπυράδα του. Καλοκαῖρι φωτερό καὶ ἔρημο, σὰν νὰ εἶχε πιῇ ἡ γῆς ὅλους τοὺς χυμούς καὶ ἐφύλαξεν μέσα τις ὅλη τὴν ἀνοιξή της καὶ ὅλα της τὰ ρόδα.

Ἀγάλι· ἀγάλια ἔπεφτεν ἡ μέρα· ἐδῶ καὶ κατ' ἀτμοὶ σταχτεροὶ ξαπλονοῦντανε στὸν τριανταφυλλένιον οὐρανό· τὸ βῆμά σου ἔγινε πιὸ ἀργό· ἐπήγαίνες καὶ εἶχες γερμένη τὴν κεφαλὴ σου τὴν ἀγαπημένη.

— Ὅταν περάσῃ ἡ ἀνοιξή, μοῦ εἶπες, δὲ θάμαστε πιὰ ἐδῶ· καὶ μπορεῖ νὰ μὴ ξαναγυρίσωμε ποτὲς πιὰ μαζί σ' αὐτὴ τὴ χώρα.

Ἡ φωνή σου, ἡ λυπητερὴ φωνή σου, μὲ ἀγγίζει κατὰκαρδὰ· δὲν μπορῶ νὰ σὲ νοιώθω περίλυπη,

— Μὰ διὲς ὅμως, Ἐλιὰ, τί ὥραϊο ποὺ εἶναι νὰ χορμεν ἰδῇ, ὥς εἶναι καὶ μία φορὰ, αὐτὴ τὴ φύση μαζί!

Καὶ σοῦ ἔλεγα, μὲ εὐθυμὴ φωνή, τί καλὸ εἶναι νὰ ζῇ κανεὶς καὶ νὰ γνωρίζεται· δὲν μοῦ

ἀπάντησες· ἓνα δάκρι ἐκύλησε τὸ μάγουλό σου καὶ ἐκάμαμε πιδ γοργὸ τὸ βῆμα μας.

* Ἄν αὐτὸ τὸ δάκρι, Ἐλιά, ἦταν γιὰ μένα, ποτὲς ὅλες οἱ χαρὲς δὲν θὰ μπορούσαν νὰ μοῦ δώσουν τὴ φλογερὴ ἀναφτέρωση τοῦ δοκίμαζα ἐκείνη τὴ στιγμή.

XII

Χρυσὲ ἀγαπημένε ἄγγελε, ἐγὼ ποὺ ἐφοβούμουν μὴν ταράξω τὴν ζωὴν σου! ... ἄχ! κι' αὐτὴ εἶναι πλασμένη ἀπὸ λῦπες καὶ δυστυχίες. Πῶς μπορούμε νὰ τὴν ὑποφέρουμε, ἀφοῦ σὲ κάθε στιγμή ὅλα χωρίζονται ἀπὸ μᾶς, καὶ μύλις βρίσκει τὸν καιρὸν ἡ καρδιά μας νὰ χαρῇ;

Τώρα σὲ κυριεύει τοῦ θανάτου ἡ ἰδέα· πρώτη φορὰ ποὺ σὲ ταράζει ἡ φοβέρα του· δὲν πιστεύεις πῶς γιὰ πάντα θὰ σ' ἀφήσῃ ὁ πατέρας σου. Ἀλλάξεν ὄψη τὸ εὐτυχισμένο τὸ στίτι· περπατοῦν ἀγάγια καὶ μὲ σιγανὴ φωνὴ μιλοῦνε. Ἡ μητέρα σου στιγμή δὲ λείπει ἀπ' τὸ πλευρό του. Μοῦδωσε τὴν ἄδεια νὰ τοῦ παραστέκομαι κι ἐγὼ πότε καὶ πότε. Ἐλιά, πόση γλύκα ἔχει γιὰ μένα νὰ μπορῶ νὰ λάβω μέρος στὴ θλίψη σου! Ἐσένα δὲν τὸ βαστάει ἡ καρδιά σου νὰ μπῇς στὴν κάμαρα. Ἀνήσυχη, ἀμίλητη περιμένεις. Σοῦ φαίνεται πῶς ὅλα τὰ παιδικήσια σου χρόνια, πῶς ὅλη σου ἡ νιότη μαζί του θὰ πετάξῃ. Ραγίζει ἡ καρδιά σου νὰ βλέπῃς νὰ θολώνουν ἐκεῖνα τὰ μάτια, καὶ ν' ἀλλάξῃ ἐμπρὸς σου ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα τὸ λατρεμένο ἐκεῖνο πρόσωπο. Ἀπὸ ἓνα στερεὸ ἀγῶνα τῆς στοργῆς σου μὲ τὸ θάνατο, ἠθέλησες νὰ μὴ γνωρίσῃς τὴν ἀρρώστιά του καὶ νὰ φυλάξῃς μὲς στὴν καρδιά σου τ' ἀγαπημένα του ἐκεῖνα χαρακτηριστικὰ ὅπως τὰ γνώριζες πάντα. Τρέμεις νὰ πᾶς κοντά του, καὶ ὅμως ἀδιάκοπα σὲ καλεῖ πλάγι του ἡ ὀλόφυχη στοργή σου. Ξέρεις νὰ τὸν περιποιηθῇς ὅπως ἐκεῖνος ἀγαπᾷ. Καὶ νιώθει τίς φροντίδες σου καὶ μέσα στὴν ἀπορροῦφηζι τοῦ θανάτου ποὺ ὅλο αὐξάνει. Πόσες φορές ἀπὸ τότες ποὺ εἶναι ἐδῶ, ἐπάνω στὸ κρεβάτι του, ἀκίνητος καὶ χλωμός, ἀπὸ μέρες καὶ μέρες, πόσες φορές δὲ μ' ἔχεις ἐξετάσῃ! ὠμιλούσαμε μαζί στὴν πλαγινὴ τὴν κάμαρα· δὲν μπορούσα νὰ σοῦ κρύψω τὴν ἀλήθεια· αὐτὸ μοῦ φαινότανε πῶς ταίριαζε καλύτερα στὴ ψυχὴ σου· μὰ σὲ λιμπίζομαι κι' αὐτοῦ ὅπως πάντοτε· γνωρίζω τι μπορεῖ νὰ κῆμῃ ἡ ἀγάπη σου.

Ἀπὸ τὴ λατρεία ποὺ τρέφεις γιὰ τὸν πατέρα σου παίρνεις τὴ δύναμι νὰ ξεχωρίζεις ἀπὸ τὸ παρόν. Αὐτὸ τὸ βούλιασμα, αὐτὴ ἡ ἀδυναμία, ἡ ἀφηρημένη καὶ ὀκνὴ ὁμιλία, ἡ ἀπουσία ἐκείνη ὥρες ὥρες ὅταν βρίσκεσαι ἐκεῖ, τὸ ξέρεις εἶναι πράγματα ἀναγκαῖα· τοῦ πατέρα σου ἡ εἰκόνα μένει ἀπαράλλαχτη ὅπως ἦτανε καὶ ἄλλοτες. Φτερουγίζει ἀπὸ πάνω του, στὸν ἀγγελόκρουμό του. καὶ σὺ τὴν μαζεύεις μὲς τὴ φωλιὰ τῆς καρδιάς σου. Μέσα σου τὴ ξανααἰσθάνεσαι ἀκέραια, ζωὴ γεμάτη, μ' ἐκεῖνο τὸ σκεπασμένο γλυκοχαμόγελο ποὺ εἶχε κάποτε γιὰ σένα. Καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ὄψη ποὺ βλέπεις μέσα σου δανείζεσαι τὴν ἀμέτρητη γλύκα τῆς ἀφοσίωσης σου, τὴν βαθιὰ σου τὴ γαλήνη, τὴν εἰρήνη τοῦ βλεμμάτου σου.

Ἐλιά, ἀγαπημένη μου, πόσον ἤθελα μέσα σ' αὐτὴ σου τὴ θλίψη νὰ δυνούντανε κᾶτι τι γιὰ σένα ἡ ἀγάπη μου! Ὀλάκερος ὁ λογισμός σου εἶναι ἐκεῖ, ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ κρεβάτι ποὺ ἔρχεται ὁ θάνατος.

XV.

Χθὲς, στὴν ταφὴ τοῦ ἀγαπημένου νεκροῦ ποὺ θρηνοῦμε, τὰ μάτια σου ἀνάμει· ἀπ' τὸ πλῆθος μὲς στὴν ἐκκλησιά, τὰγαπημένα σου μάτια ἀντίκρυσα. Ἦσουν γονατισμένη. Ὁ παπᾶς μᾶς ἔλεγε γιὰ ἓνα ὄν, πέρα ἐκεῖ, μυστηριώδες· μᾶς ἔλεγε πῶς βρίσκεται ἓνα ἄλλο σπῆτι πέρα ἐκεῖ ποὺ θὰ πᾶμεν ὅλοι. Μερικοὶ ἄκουαν καὶ παρηγορούτανε· ἄλλοι μὲ σκυμένο τὸ μέτωπο, ἐπολεμοῦσαν ἴσως νὰ πιστεῦσουν. Ἐγὼ δὲν ἄκουα καὶ δὲν πίστευα καὶ δὲ θρηνοῦσα. Τὰ μάτια σου

μοῦ ἐξηγοῦσάνε τὴ ζωὴ. Τὰ μάτια σου σὲ λιγάκι θὰ μ' ἀπαρτήσουν· δὲ θὰ τᾶχω πιά· δὲ θὰ τὰ βλέπω πιά, μὰ δὲν το συλλογοῦμαι αὐτὴν τὴν ὥρα. Ἡ ἀγάπη μας εἶναι λουλούδι· ποὺ ἀνθίσει ἀνάμεσά στο θάνατο καὶ ὅμως νιώθω πῶς εἶναι ἀθάνατη· δὲν εἶναι βολετὸ μὴ τέτοια ἀγάπη νὰ χαθῇ.

Ἡ ἀγάπη, Ἐλιά μου, εἶναι ἡ μόνη βέβαιη ἀλήθεια γιὰ μένα· ὅσοι δὲν ἀγάπησαν μποροῦν νὰ φιλοσοφοῦν ὅπως τοὺς ἀρέσει. Δὲ γίνεται ἄλλη πύλησις ἀπὸ τὴν πραγματικότητά· δὲν ὑπάρχει ἄλλος οὐρανὸς παρὰ ἐπάνω στὴ γῆ. "Αἶχ! πόσες ιδέες μπόρσεις μᾶς ταράζουν καὶ μᾶς πλανοῦν! Ἡ ζωὴ μ' ὅλη τὴν ἀπλοχώρα της ἐμπῆκε μέσα μου καὶ ἐννοιῶσα τὸ μυστήριό της. Τὰ μάτια σου ἀνάμεσ' ἀπ' τὸ πλῆθος μὲς τὴν ἐκκλησία μου τὸ φανέρωσαν. Σοῦ χρωστῶ χάρις ποὺ βρέθηκα στὸν κόσμῳ. Οἱ ματιές μας, στὴν πιὸ μεγάλη μας λύπη, ἀπαντηθήκανε καὶ ἀλάζανε ἀνάμεσά τους τὸν ἀτέλειωτον ἔρωτα!

I. N. Γ.

ΚΑΡΔΙΑ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ ARDEL (Συνέχ. σελ. 45 κ. έ.)

Ποῦτος εἰμποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ πῶς αὐτὸς ὁ Παρισινὸς σκεπτικιστὴς, ἀπογοητευμένος, φανατικὸς διὰ τ' ἀνεξαρτησίαν του, ἐδοκίμαζε τὴν ὀξεῖαν νοσταλγίαν ἀληθινῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, θερμῆς καὶ ἀπλουστάτης, μυρισμένης ἀπὸ τρυφερότητα καὶ παρομοίας μ' ἐκείνην ποὺ εἶχεν ἰδῆ, παιδί, στὸν πατρικὸν τοῦ οἶκον καὶ τῆς ὁποίας διетήρει ἀνάμνησιν ἀπείρως προσφιλεῖ· . . Καὶ τοιοῦτοτρόπως ὀνειρεύμενος εἶχε φθάσῃ στὴν ἄκρην τῆς διόδου τῶν Ἑλισίων καὶ πρὶν τὴν ἐγκαταλείψῃ, ἐστάθῃ μὴ στιγμὴ διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὸ πανόραμα τῶν Παρισίων ποὺ ἐξετείνετο ἐμπρὸς του. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν τῆς προσεγγίσεως τοῦ δειλινοῦ, ὁ οὐρανὸς ἐλάμβανε χρυσοῦς χρωματισμοὺς μοναδικῆς λεπτότητος· τὸ πρῶτον ἄστρον ἐρημικὸν ἐλαμπύριζε μέσα στὸ διαυγὲς ἄπειρον, καὶ τῶν ἀνθισμένων καστανεῶν αἱ κορυφαὶ εἶχαν διαπεραστικὴ μυρωδιά. Βέβαια, ὁ Ροβέρτος Νωρῆς ἦτο πολὺ καλλιτέχνης διὰ νὰ μὴ μελετᾷ ἀνκίσθητος πρὸς τὴν πύλιν τὴν ὁποίαν ἀνέδιδε ἡ ὁροσερὴ αὐτὴ ἀνοξίς· ἀλλὰ δὲν τὴν ἀπελάμβανε κατὰ τὸν τρόπον τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὑφίστανται τὰς ἐντυπώσεις χωρὶς νὰ τὰς ἐννοοῦν. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ὅπως πάντοτε, ἔμενεν πεπωρωμένος ἐρασιτέχνης, ἐπιφυλακτικὸς εἰς κάθε τι ποὺ εἰμποροῦσε νὰ προκαλέσῃ καλλιτεχνικὴν εὐαισθησίαν.

Με ὀξεῖαν διορατικότητα ἐμελέτα καὶ τὴν ἰδικήν του ζωὴν καὶ τῶν ἄλλων, γινόμενος, ἕνεκα αὐτῆς τῆς ἐπιμόνου σπουδῆς, παταρητηὴς περιέργος καὶ με αἴσθημα ἐκλεπτυσμένον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τίποτε ἐνδιαφέρον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγῃ· ἠρέσκετο πάντοτε ν' ἀναζητῇ τὸ διατὶ τῶν ἐντυπώσεων τοῦ λυπηρῶν ἢ εὐχαρίστων, ὅπως καὶ τὰς τῶν ἄλλων· τὸ ἀχόρταγον πνεῦμα τοῦ εἶχε ἀνασκαλίσῃ ὅλα τὰ ζητήματα καὶ ἐδιδάχθῃ ν' ἀμφιβάλλῃ διὰ ποίαν, ἀποκτήσας πολὺ γλήγορα τὴν ἀπατηλὴν βεβαιότητα ὅτι τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἡθικοῦ κόσμου δὲν ἐπιδέχονται παρὰ σχετικὰς μόνον λύσεις.